

УДК 658.013

JEL Classification: L 32, D 24, G 32

Нижник Олег

аспірант

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

E-mail: nyzhnyk@khnu.km.ua

НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація

Вступ. За умов розвитку конкурентних відносин та нестабільності економічних реформ особливого значення набуває вплив економічних ризиків, що зумовлює складність процесів підвищення конкурентного потенціалу підприємств. В результаті, під загрозою опиняються окремі підприємства, які, не маючи конкретного механізму, втрачають прибутковність та із успішних стають нерентабельними. Через те, актуальність дослідження викликана необхідністю пошуку напрямів зменшення економічних ризиків у формуванні конкурентного потенціалу підприємства.

Методи. Теоретичним і методичним підґрунтям статті виступають класичні положення економічної теорії, фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків з питань ризикології та конкурентного потенціалу. Дослідження ґрунтується на використанні таких методів, як: аналізу та синтезу, абстрактно-логічний, теоретичного узагальнення та графічний метод.

Результати. З метою зниження або усунення ризиків на підприємстві, які перешкоджають ефективному формуванню та нарощуванню ним конкурентного потенціалу, запропоновано використовувати систему заходів та інструментів, які застосовуються в механізмах управління економічними ризиками; сформовано модель управління загрозами і ризиками в системі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності вдосконалення методології управління з урахуванням використання сучасних методів, важелів та інструментів управління. Запровадження ефективного механізму управління конкурентним потенціалом з урахуванням існуючих економічних ризиків дозволить підприємствам виходити на зовнішні ринки, конкурувати та якісно реагувати на загрози та ризики.

Ключові слова: економічний ризик, конкурентний потенціал, промислове підприємство, управління ризиками.

Вступ.

У будь-якій господарській діяльності завжди є небезпека втрат, що впливає зі специфіки тих чи інших господарських операцій. Питання про настання ризиків невіддільні від механізму управління конкурентним потенціалом підприємства. Даний механізм має забезпечувати вихід підприємства на зовнішні ринки, підвищення конкурентних переваг та якісне реагування на загрози та ризики.

За умов розвитку конкурентних відносин та нестабільності економічних реформ вплив економічних ризиків набув особливої ваги і зумовлює складність процесів підвищення конкурентного потенціалу підприємств. В результаті, під загрозою опиняються окремі підприємства,

які не маючи конкретного механізму, втрачають прибутковість та із успішних стають нерентабельними.

За даних обставин особливого значення набувають проблеми пошуку важелів, інструментів та методів управління економічними ризиками підприємств, які б формували дієвий механізм адаптації до зовнішніх та внутрішніх ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемами ризикології та економічних ризиків у фінансово-господарській діяльності підприємств займалися багато вчених та практиків. Поряд з розвитком теорії та практики ризику зарубіжними вченими такими, як: К.Ерроу, Г.Марковіц, У. Шарп, Дж.Акерлоф, А.Сміт, Й. Шумпетер, А. Маршалл, А. Пігу, Ф. Найт, ризикологію доповнили власними здобутками українські вчені – В.В. Вітлінський, Н. Л. Іващук, І. Ю. Івченко, Л. І. Донець, А. Б. Каменський, В.В. Лук'янова та інші.

Однак, незважаючи на значні результати досліджень проблем ризикології у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених, на сьогодні формування комплексного показника ризик-менеджменту промислових підприємств ще тільки на початковій стадії, оскільки не побудовано цілісного механізму управління конкурентним потенціалом підприємств з урахуванням економічних ризиків. Через те, необхідність реалізації процесів управління конкурентним потенціалом підприємства потребує детального дослідження закономірностей виникнення економічних ризиків, які відіграють значну роль в господарській діяльності будь-якого суб'єкта ринкового середовища.

Мета.

Метою статті є дослідження ймовірності настання економічних ризиків та напрямів їх зменшення у формуванні конкурентного потенціалу промислових підприємств.

Методологія дослідження.

Теоретичним і методичним підґрунтям статті виступають класичні положення економічної теорії, фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків з питань ризикології та конкурентного потенціалу. Дослідження ґрунтується на використанні таких методів, як: аналізу та синтезу, абстрактно-логічний, теоретичного узагальнення та графічний метод.

Результати.

У сфері виробництва існують наступні групи ризиків: матеріально-технічні, постачальницько-збутові, виробничі, кредитні, профільно-технологічні. Сам механізм зменшення економічних ризиків – це алгоритм використання різних способів і важелів зменшення глибини та гостроти найпоширеніших ризиків.

Для зниження рівня матеріально-технічних ризиків створюються спільні підприємства із зарубіжними партнерами, об'єднання з крупними компаніями, використовується певна державна підтримка. Усунення профільно-технологічних ризиків передбачає диверсифікацію виробництва завдяки новітнім технологіям, розширення взаємовідносин із постачальниками технологій, створення страхових запасів сировини, комплектуючих, енергетичних запасів.

Для усунення постачальницько-збутових ризиків на підприємствах зазвичай має проводитися: розширення кола і складу постачальників сировини та матеріалів, створення фінансових резервів для закупівлі сировини і матеріалів, залучення додаткових постачальників до діяльності підприємства, планування і розробка заходів з пошуку альтернативних постачальників, створення регіональних систем страхування товарно-комерційних операцій, диверсифікація виробництва, використання нових видів і форм маркетингу, поліпшення якості продукції, розробка стратегії виробництва інноваційної продукції, освоєння нових постачальницьких технологій, отримання часткової або повної попередньої оплати, створення і підтримка системи контролю договірних відносин, створення системної бази даних реальних і потенційних споживачів продукції,

створення каталогу постачальників сировини і матеріалів [1, с. 258–264; 2].

Зниження виробничих ризиків потребує: розробки стратегії техніко-технологічного розвитку і безпеки підприємства, удосконалення та оновлення технологічної бази, підвищення технологічної культури та організації праці, здійснення НДПКР та запровадження технологічних ноу-хау.

Для зменшення кредитних ризиків необхідні такі підходи: закріплення даних ризиків за центральними банками, моніторинг кредитоспроможності банків, заключення угод зі службами по наданню кредитної допомоги, створення картотеки несплачених чеків і векселів, введення головним податковим управлінням картотеки банківських рахунків, введення картотеки загублених, викрадених та інших недійсних чеків, здійснення обліку неповернутих кредитів.

Ризики як ситуації невизначеності потребують прийняття управлінського рішення. Невизначеність означає неоднозначність і відсутність повного знання про результати та умови рішення. Економічні ризики господарської діяльності пов'язані з можливістю відхилення від мети, для досягнення якої приймалося управлінське рішення. Економічні ризики можуть спричинити як додаткові витрати, так і додаткові вигоди. Між глобальним і локальним економічними ризиками існує певна взаємообумовленість та взаємовплив. Крім того, за терміновістю дії ризики слід поділяти на коротко- та довготермінові, а також часові й об'єктні. Перші проявляються в тому, що продукт на етапі проектування користувався попитом, а вже на етапі реалізації з часом перестав бути потрібним [3, с. 112–116].

Рівень економічних ризиків зростає зі збільшенням конкуренції та змінами конкурентного потенціалу підприємства. З появою нових ринків та конкурентів, зміною економічної ситуації з'являються нові ризики, а відтак підприємства шукають нові інструменти та важелі підвищення власного конкурентного потенціалу.

Економічні ризики, як ймовірні непередбачувані ситуації економічного характеру, призводять або до відхилення від поставленої цілі, або до втрат, або до певних вигод. Ймовірнісний характер настання економічних ризиків у формуванні конкурентного потенціалу підприємств є чи не найголовнішою проблемою у його визначенні та оцінці його впливу на суб'єкт підприємництва. Зовнішнє бізнес-середовище має певні політичні, соціально-економічні, зовнішньо-торгівельні умови, які або сприяють підвищенню конкурентного потенціалу, або змушують підприємство шукати шляхи зменшення впливу факторів зовнішнього середовища на конкурентний потенціал.

Систематизацію економічних ризиків у формуванні та підвищенні конкурентного потенціалу можна представити у вигляді класифікаційної схеми за наступними ознаками: за економічними наслідками, за часом прояву, за страховими характеристиками, за джерелами прояву ризиків, за видами, за об'єктом виникнення.

За економічними наслідками ризик може спричинити як втрачену вигоду, так і економічні витрати, які є доступними, критичними та катастрофічними. За часом прояву ризики можуть бути постійні, тимчасові та періодичні. За передбачуваністю – прогнозовані та непрогнозовані, за страховими характеристиками: ризики, які можуть бути застраховані і ризики, які не піддаються страхуванню. За джерелами виникнення ризики є зовнішні або систематичні, внутрішні або несистематичні, а також штучно створені, які самі по собі складні в усуненні.

Отже, невизначеність зовнішнього середовища породжує внутрішні проблеми, які потім підприємству слід вирішувати. До таких ризиків слід віднести ризики: зниження фінансової стійкості, неплатоспроможності, фінансової залежності, інноваційно-інвестиційні ризики, інфляційні та валютні ризики, податкові та кредитні ризики, депозитні та інші ризики.

Інноваційно-інвестиційний ризик характеризується можливістю виникнення економічних втрат внаслідок несвоєчасності підготовки інвестиційного проекту, незавершеності досліджень, які мають ймовірно негативний характер. Інфляційні та валютні ризики виникають внаслідок девальвації вітчизняної валюти, знецінення основного капіталу підприємства, а також у більшій мірі стосуються підприємств, які здійснюють ЗЕД. Останні проявляються у недоотриманні доходів внаслідок впливу обмінного курсу іноземної валюти використаної для здійснення зовнішніх

операцій.

Кредитні ризики пов'язані з використанням взятих кредитів на запуск нового виробництва, новітніх технологій. Вони можуть мати інший характер, коли підприємством в кредит реалізуються товари неплатоспроможним підприємствам, які беруть у кредит ці товари. Податкові ризики виникають внаслідок введення нових видів податків і зборів, особливо коли підприємство здійснює ЗЕД, оскільки податки можуть змінитися і на зовнішньому ринку.

Існує безліч організаційно-економічних механізмів управління ризиками на підприємствах. До них слід віднести і ті, що розроблені вітчизняними вченими й ті, що запропоновані практиками безпосереднього виробництва товарів.

Метою будь-якого механізму управління ризиками є мінімізація економічних втрат. До завдань слід віднести розробку оптимізаційних моделей структури капіталу та фінансових зобов'язань на певний плановий період.

Для покращення роботи будь-якого механізму управління ризиками застосовуються різні методи як управління, так і оцінки. До перших відносяться: економічні, організаційно-розпорядчі, правові, до других: якісні, кількісні та мішані. Механізм приводиться в робочий стан за допомогою важелів та інструментів. Перші застосовуються на рівні підприємства, галузі, території країни, а другі бувають як внутрішніми, так і зовнішніми.

До внутрішніх інструментів, які застосовуються в механізмах управління економічними ризиками слід віднести [1, с. 271–275; 4, с. 194–210, 222–241]: лімітування, хеджування, диверсифікацію, розподіл за точками виникнення, самострахування, ухилення від ризику. До зовнішніх – страхування ризиків за допомогою страхових компаній.

На сьогодні багато підприємств машинобудівного комплексу є збитковими. Часто буває так, що підприємство знаходиться на межі банкрутства. І в цих умовах дуже важливо своєчасно встановити правильний діагноз за допомогою кількісних та якісних методів діагностики банкрутства, а саме: факторних (двофакторна модель, модель Альтмана, модель Ліса, модель Тофлера, R-модель), бальної оцінки (інтегрального показника, індивідуальних показників), інших методів (PAS-моделі, ціни підприємства), а також якісних методів (дворівневої системи показників та показників фінансової стійкості).

Управління ризиками можливе лише за вірно проведеного SWOT-аналізу, за даними якого виявляються сильні та слабкі сторони кожного підприємства-конкурента, що дає можливість оцінювати економічні ризики (рис. 1.) [5–8].

Отже, процес розробки напрямів зменшення економічних ризиків базується на ретельному вивченні усіх можливих шляхів розвитку та діяльності підприємства й містить вибір загального напрямку, ринків, обслуговування потреб, методів конкуренції, залучення всіх видів ресурсів та визначення моделі ведення бізнесу, яка покликана посилити положення промислових підприємств на ринку та забезпечити координацію зусиль щодо нарощення ринкової вартості промисловості.

Таким чином, зменшення ступеня ризику дає можливість конкурентним діям бути більш визначеними, а конкурентним позиціям підприємства – більш стійкими.

Висновки і перспективи.

Отже, поряд з напрацюваннями, які існують в системі управління ризиками, на сьогодні не сформовано єдиний організаційно-економічний механізм, що ставить під загрозу діяльність підприємства в умовах мінливого конкурентного середовища.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності вдосконалення методології управління з урахуванням використання сучасних методів, важелів та інструментів управління. Запровадження ефективного механізму управління конкурентним потенціалом з урахуванням існуючих економічних ризиків дозволить підприємствам виходити на зовнішні ринки, конкурувати та якісно реагувати на загрози та ризики.

Рис. 1. Модель управління загрозами і ризиками в системі фінансово-господарської діяльності підприємства*

*Джерело: [5–8]

Список використаних джерел

1. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві. Київ, 2004. 477 с.
2. Павлова В. Глобалізація і розвиток підприємств : можливі ризики та переваги. *Вісник Тернопільського державного економічного університету*. 2006. № 1. С. 52–58.
3. Коханский Т., Закевский Ю., Левашова Л. Конкурентность предприятий на глобальных рынках : монографія. Луганськ, 2010. 223 с.
4. Тарасова Н. В. , Клименко Л. П., Смельянов В. М. та ін. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : монографія. Миколаїв, 2011. 320 с.
5. Лук'янова В.В. Еволюція поглядів на феномен ризику. *Науковий вісник Одеського державного*

економічного університету. 2006. № 3 (23). С. 3 – 14.

6. Лук'янова В.В. Методологічні підходи до класифікації ризиків. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2007. № 3, т. 2. С. 130 – 137.

7. Каменський А.Б. Концептуальні підходи до вимірювання фінансових ризиків. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 78–85.

8. Іващук Н.Л. Застосування кількісних методів в управлінні операційним ризиком. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2006. № 4 (554). С. 255–261.

Статтю отримано: 27.07.2017 / Рецензування 22.08.2017 / Прийнято до друку: 7.09.2017

Oleh Nyzhnyk

Postgraduate Student

Khmelnytskyi National University

Khmelnytskyi, Ukraine

E-mail: nyzhnyk@khnu.km.ua

DIRECTIONS OF ECONOMIC RISKS REDUCTION IN COMPETITIVE POTENTIAL FORMATION OF ENTERPRISE

Abstract

Introduction. The influence of economic risks is of particular importance under conditions of development of competitive relations and instability of economic reforms, which determines the complexity of the processes for increasing the competitive potential of enterprises. As a result, certain enterprises are threatened, which lack a specific mechanism, lose profitability and become unprofitable from the successful ones. Therefore, the relevance of the study is due to the need to find ways to reduce economic risks in the formation of the competitive potential of the enterprise.

Methods. The theoretical and methodological background of the article is the classical positions of economic theory, fundamental works of domestic and foreign scientists and practitioners on questions of risk and competitive potential. The research is based on the use of such methods as: analysis and synthesis, abstract and logical, theoretical generalization and graphic.

Results. It is proposed to use the system of measures and instruments used in the mechanisms of economic risks management in order to reduce or eliminate risks in an enterprise that impede effective formation and increase of its competitive potential; the model of management of threats and risks in the system of financial and economic activity of the enterprise is formed.

Discussion. Prospects for further research are the need to improve the methodology of management, taking into account the use of modern methods, levers and management tools. The introduction of an effective mechanism for managing the competitive potential taking into account existing economic risks will enable enterprises to enter external markets, compete and respond qualitatively to threats and risks.

Keywords. economic risk, competitive potential, industrial enterprise, risk management.

References

1. Vitlynskyi, V.V., & Velykoivanenko, H.I. (2004). *Ryzykolohiya v ekonomitsi ta pidpryyemnytsvtvi* [Risk in economics and entrepreneurship]. Kyiv, Ukraine: KNEU.
2. Pavlova, V. (2006). Hlobalizatsiya i rozvytok pidpryyemstv : mozhyvi ryzyky ta perevahy [Globalization and enterprise development: possible risks and benefits]. *Bulletin of the Ternopil State Economic University*, 1, 52–58.
3. Kokhanskyi, T., Zakzhevskyi, Y., & Levashova, L. (2010). *Konkurentnost' predpriyatiy na global'nykh rynkakh* [Competitiveness of enterprises in global markets]. Luhansk, Ukraine: Publishing House East-Ukrainian National University named after V. Dal.
4. Tarasova, N.V., Klymenko, L.P., Yemelianov, V.M. and others (2011). *Promyslovist Ukrayiny: tendentsiy, problemy, perspektyvy* [Ukrainian industry: trends, problems, perspectives]. Mykolayiv, Ukraine: ChNU im. Petra Mohyly Publishing House.
5. Lukianova, V.V. (2006). Evoliutsiya pohliadiv na fenomen ryzyku [Evolution of views on the phenomenon of risk]. *Scientific Bulletin of the Odessa State Economic University*, 3, 3 – 14.
6. Lukianova, V.V. (2007). Metodolohichni pidkhody do klasyfikatsiyi ryzykiv [Methodological approaches to

the risks classification]. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*, 3, 2, 130 – 137.

7. Kamenskyi, A.B. (2006). Kontseptualni pidkhody do vymiriuvannya finansovykh ryzykiv [Conceptual approaches to financial risks measuring]. *Finance of Ukraine*, 5, 78–85.

8. Ivashchuk, N.L. (2006). Zastosuvannya kilkisnykh metodiv v upravlinni operatsiynym ryzykom [Application of quantitative methods in operational risk management]. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, 4 (554), 255–261.

Received: 07.27.2017 / Review 08.22.2017 / Accepted 09.7.2017

